

TEMA 9. LA FALLIDA DEL SISTEMA DE LA RESTAURACIÓ (1902-1931)

1. EL REFORMISME DINÀSTIC

El desastre del 98 va fer evident les deficiències del règim de la restauració i va donar lloc a un reformisme polític basat en idees regeneracionistes. Al 1902 va començar la **segona etapa de la Restauració**.

1.1. El fracàs del primer govern regeneracionista

El 1899, Maria Cristina va donar la confiança per formar govern a un nou líder conservador, **Silvela**. Aquest govern va impulsar una política reformista i va donar entrada a figures alienes a la política anterior, com el general Camilo Polavieja (republicà) i el líder del conservadorisme català (Manuel Duran i Bas).

Es va proposar un projecte de:

- **Descentralització administrativa**
- Nova política pressupostària que **apujava els tributs** sobre els productes de primera necessitat i creava impostos nous per poder pagar els deutes de la guerra de Cuba.

La pujada d'impostos (Villaverde) van originar una forta protesta a Catalunya: els comerciants es van negar a pagar la contrbuició trimestral i va tenir lloc el **Tancament de Caixes**.

El govern va prendre la decisió d'embargar els que no pagaven però l'alcalde de Barcelona, Bartomeu Robert, es va negar a fer els embargaments i va dimitir. El moviment va provocar una **vaga general de comerciants**. Com a resposta, el govern va actuar amb repressió empresonant els que no pagaven, va suspendre les garanties constitucionals a Barcelona durant 17 mesos i va declarar l'estat de guerra. Duran i Bas i Polavieja no estaven d'acord amb les mesures repressives i van dimitir.

El Tancament de Caixes va significar la ruptura entre les èlits econòmiques de Catalunya i els partits dinàstics, i el principi de la **consolidació del catalanisme** com alternativa a la Restauració.

1.2. Les opcions del reformisme

Al 1902 Alfons XIII va pujar al tron. Els primers anys del regnat van estar marcats pels **intents de reforma** promoguts pels qui volien una renovació moral de la vida social i política i que posés fi al caciquisme i al falsejament de les eleccions.

Tendències dels corrents reformistes o regeneracionistes:

- **Partits del torn dinàstic:** es basava en la crítica del frau electoral, i a fer una **revolució des de d'alt** per evitar la revolució de masses (revolució desde baix, difícil de controlar).
Silvela i Maura (Partit Conservador) i Canalejas (Partit Liberal).
- **Partits marginats del sistema** (republicans, socialistes, catalanistes...): El seu objectiu era la **mobilitzar l'opinió pública** per desbrancar els partits de torn.
- **Regeneracionisme intel·lectual i literari:** els representants principals van membres de la Generació del 98 (Unamuno, Baroja, Maetzu...) que van reflexionar sobre la decadència d'Espanya i la **necessitat de regeneració**, i Joaquín Costa que proposava reformes econòmiques i educatives per modernitzar la societat.

1.3. El reformisme conservador

A causa del fracàs dels governs regeneracionistes liderats per Silvela i Sagasta entre el 1899 i 1903, el líder conservador Antonio **Maura** va fer-se càrrec del govern.

Va intentar regenerar el sistema formant una nova classe política que tingués el suport social de les "masses neutres", fins aleshores indiferents a la participació política.

El seu projecte pretenia:

- Posar fi al caciquisme, amb la **Llei d'administració local** i la **Llei electoral**. Aquesta reforma només establia el vot obligatori i un control més gran sobre les juntes del cens. A més, l'elecció automàtica dels candidats únics va acabar afavorint el caciquisme.
- **Mesures proteccionistes** per impulsar l'activitat industrial espanyola.
- Va pretendre integrar el **catalanisme** donant més autonomia als ajuntaments i diputacions.
- Va millorar la **legislació laboral** amb la Llei protectora d'accidents de treball, la Llei sobre les condicions de treball de dones i nens, la Llei del descans dominical i la Llei de vagues, i va crear l'**Institut Nacional de Previsió**.
- Va impulsar una activa política exterior que va incloure la intervenció d'Espanya al Marroc.

El tarannà autoritari de Maura, la falta d'entesa amb el Partit Liberal i sobretot la política repressiva de la Setmana Tràgica del 1909 el van fer dimitir.

1.4. El reformisme liberal

El Partido Liberal també va intentar portar a terme el seu programa regeneracionista amb el lideratge de **Canalejas**. Entre el 1910 i 1912 es va proposar atreure certs sectors populars amb un reformisme social més gran i limitar el poder de l'Església.

- Va plantejar la separació Església-Estat i va promoure la “**ley del candado**” que prohibia temporalment implantar nous ordres religiosos a Espanya.
- Va **reformar el sistema d'impostos** substituint el de consums per un impost progressiu sobre les rendes urbanes (protesta classes benestants).
- Per eliminar el sistema de quintes va reformar la **Llei del reclutament**, que es va convertir en obligatori en temps de guerra (obligatori per tots anar a la mili) i es va suprimir la redempció en metàl·lic.
- Va promulgar lleis per millorar les condicions laborals, com ara la normativa sobre el treball de la dona o el contractes laborals. En canvi, va continuar reprimint amb vagues el moviment popular i obrer.

Davant els moviments nacionalistes i regionalistes el govern va elaborar un projecte de **Llei de mancomunitats**, que permetia que diverses diputacions provincials s'unissin per gestionar serveis públics. Va ser aprovada al 1914.

L'assassinat de Canalejas (1912) posar fi a l'etapa regeneracionista promoguda des del mateix sistema. A partir d'aquí es va agreujar la crisi dels partits del torn.

2. LES FORCES POLÍTiques D'OPOSICIÓ

L'oposició a la Restauració era representada pel republicanisme, carlisme, nacionalisme català basc i per les dues tendències del moviment obrer, l'anarquista i socialista.

2.1. El nou republicanisme d'Unión Republicana

El republicanisme va ser el principal grup de l'oposició política i va constituir la minoria parlamentària més nombrosa al Congrés dels Diputats. La seva força era notable a les zones urbanes on el vot es podia expressar amb més llibertat i no hi havia tanta influència de cacics.

El 1903 va néixer **Unión Republicana** una coalició que intentava agrupar els grups republicans al voltant de Nicolás **Salmerón**. Va guanyar en ciutats com Madrid (destaca Salmerón), València (destaca Blasco) i Barcelona (destaca **Lerroux**).

2.2. El republicanisme lerrouxista

El republicà Alejandro Lerroux, establert a Barcelona, feia servir un **discurs radical, demagògic i anticlerical**, suposadament revolucionari, i utilitzava una retòrica populista que va atreure amplis sectors de les classes populars barcelonines. Era profundament anticatalanista i vinculava aquest moviment als interessos de la burgesia i de l'Església.

Després de les eleccions del 1907, la Unió Republicana es va acostar al catalanisme i una part es va integrar a la candidatura catalanista Solidaritat Catalana, opció que va rebutjar el sector lerrouxista, i el seu líder se'n va separar i al 1908 Lerroux va fundar el Partido Republicano Radical. Després de la Setmana Tràgica va perdre influència, va moderar el discurs i l'ideari i es va traslladar a Madrid.

A València, Vicent Blasco va impulsar el **blasquisme**, un moviment populista i anticlerical que tenia notables semblances amb el lerrouxisme.

2.3. Els partits catalanistes

Durant les primeres dècades del segle XX la **Lliga Regionalista** es va consolidar com a partit predominant a Catalunya. Reclamava l'autonomia per a Catalunya i volia intervenir en la política espanyola per modernitzar i descentralitzar l'Estat. Un dels seus dirigents, **Enric Prat de la Riba**, va definir-ne l'ideari a *La nacionalitat catalana* (1906) i va ser el responsable principal de la política catalana, juntament a **Francesc Cambó**, portaveu dels interessos catalans a Madrid.

La Lliga va haver de fer cara a l'expansió del republicanisme lerrouxista i a les discrepàncies ideològiques internes. Al 1901 van tenir èxit a les eleccions però a les del 1903 i 1905 s'hi van imposar les forces republicanes. Les desfetes electorals de la Lliga van evidenciar els desacords entre:

- un grup d'intel·lectuals i professionals més progressistes que eren intransigents a l'hora de negociar les reivindicacions catalanistes amb el govern de Madrid.
- la majoria de dirigents del partit, partidaris d'una política possibilista que permetés arribar a acords.

La crisi dels dos sectors va esclatar el 1904, arran de la visita del rei Alfons XIII a Barcelona, quan un grup de regidors de la Lliga encapçalats per Cambó, van desobeir els acords del partit de boicotejar la visita reial. Llavors alguns militants encapçalats per **Lluís Domenèch i Montaner** van fundar el **Centre Nacionalista Republicà** (partit nacionalista, democràtic i republicà, 1906).

2.4. Del carlisme al tradicionalisme

Al principi del segle XX, el **carlisme** i l'**integriste** de Ramón Nocedal van acceptar la

participació electoral i sempre van tenir representació al Congrés. Degut a la 1ª Guerra Mundial es va produir una escissió. Vázquez de Mella va fundar el **Partido Tradicionalista** (1919).

Al 1931, amb l'arribada de la República, els carlins, integristes i tradicionalistes van reunir-se en un sol partit, que es va anomenar **Comunió Tradicionalista**.

2.5. El socialisme

A les primeres dècades del segle XX el **PSOE** va augmentar el seu nombre d'afiliats, amb un període relativament breu de temps. El partit defensava l'acció política i era partidari de les aliances electorals amb partits republicans, com la **Conjunció Republicano-socialista** que va permetre que el socialisme entrés al Parlament. A partir d'aquell moment la seva força electoral i la seva influència en la vida política van créixer notablement. Els seus principals líders eren: Pablo Iglesias, Julián Besteiro, Indalecio Prieto i Francisco Largo Caballero, que liderava el sindicat socialista **UGT**.

A partir del 1917 el PSOE es va radicalitzar de manera creixent, influït per la revolució soviètica. La seva negativa a integrar-se en la Internacional Comunista promoguda per Lenin va provocar una escissió el 1921, que va ser l'origen del **Partit Comunista d'Espanya**, que va tenir entre els líders més destacats José Díaz i Dolores Ibárruri.

A Catalunya, el PSOE mai no hi va tenir una presència massa forta.

2.6. El nacionalisme basc i gallec

Al País Basc, les primeres dècades del segle XX, el Partit Nacionalista Basc va augmentar la presència electoral i la influència en la societat.

El 1916 el PNB es va anomenar **Comunió Nacionalista Basca** i, amb la finalitat d'atreure la burgesia al nacionalisme el nou partit era tenia una posició més moderada, defensava la industrialització i el progrés econòmic.

Al país **País Basc** el nacionalisme no va anar lligat a un moviment cultural, va ser polític.

Dins la Comunió Nacionalista Basca conviven dues tendències:

- els partidaris de mantenir l'orientació independentista
- els defensors de l'autonomisme.

El 1921 es va produir l'escissió del grup més independentista, (Aberri), però tots dos grups es van agrupar de nou al 1930 (PNB)

A **Galícia** el primer pas del galleguisme cultural al polític va ser:

- la creació de les **Irmandades da Fala**, una organització que va impulsar l'ús del

gallec

- *La creació de A Nosa Terra*, un diari que va ser portaveu dels que aspiraven a convertir el galleguisme en una força política.

3. L'OBRERISME ANARQUISTA A CATALUNYA

El nou segle va començar amb un cicle d'agitacions obreres fins al 1911, quan hi va haver un intent de vaga general revolucionària.

Per consolidar la difusió de l'anarquisme i abastar el conjunt del territori espanyol, l'any 1910 el sindicat barceloní Solidaritat Obrera, va promoure al 1910 la fundació de la **Confederació Nacional del Treball (CNT)**, que presentava una ideologia basada en:

- la independència del proletariat respecte la burgesia i l'Estat
- la voluntat d'enderrocar el capitalisme
- l'apoliticisme del moviment obrer i l' abstencionisme electoral (no creien amb la política)
- la necessitat de la unitat sindical.

La CNT, amb líders com Salvador Seguí (el Noi del Sucre), Ángel Pestaña i Joan Peiró, es va convertir en la principal organització obrera a Catalunya i a Andalusia. El 1918 en el **Congrés de Sants** la CNT va acordar recórrer a l'acció directa només quan calgués.

Al 1919 va tenir lloc un important conflicte obrer: la vaga de **La Canadenca** l'empresa que proveïa electricitat a Barcelona i a la seva zona industrial. La vaga paralitzar el 70% de la indústria i va deixar la ciutat sense electricitat durant gairebé dos mesos. El conflicte es va acabar amb un acord entre obrers i patrons, que incloïa la jornada laboral de vuit hores i l'augment dels sous, però l'incompliment per part dels patrons de readmetre els treballadors acomiadats va fer reprendre la vaga.

La patronal va respondre amb una dura repressió i amb la creació del **Sindicat Lliure** per tal d'enfrontar-se a l'anarcosindicalisme. Amb la complicitat de les autoritats i la policia es van organitzar bandes de pistolers a sou per aturar vagues i assassinar els dirigents obrers.

Des del govern civil, es va encobrir els pistolers, es van reprimir els sindicalistes i es va posar en pràctica la Llei de fugues, que permetia disparar els detinguts que intentaven fugir.

Es van radicalitzar els posicionaments. Perquè per l'altra banda, l'activisme obrer també va actuar amb violència i va atemptar contra autoritats, patrons i les forces de l'ordre.

Aquesta situació es va allargar fins al 1923, en el que s'anomena l'època del **pistolerisme** (1918-1923).

4. SETMANA TRÀGICA I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES (1909-1917)

4.1. La política colonial al Marroc

A partir del 1906, Espanya va començar la seva penetració al nord d'Àfrica. La **Conferència d'Algesires** (1906) i el Tractat Hispanofrancès (1912) van comportar l'establiment d'un **protectorat** francoespanyol al Marroc. A Espanya li van concedir una franja al nord, **el Rif** i un enclavament a la costa atlàntica (**Ifni i Río de Oro**).

La penetració espanyola en aquesta zona la van afavorir tant interessos econòmics (miners, inversions en ferrocarrils, obres públiques, etc.) com la voluntat política de restaurar el prestigi de l'exèrcit, que pretenia convertir Espanya en una nova potència colonial.

La presència espanyola en aquesta àrea va ser contestada per les tribus berbers, organitzades en **cabiles**. Els atacs continuats dels rifenys van obligar a mantenir una forta presència militar espanyola, que es va intensificar a partir del 1909, quan en unes operacions militars destinades a assegurar la plaça de Melilla, els rifenys van causar una dura derrota a les tropes espanyoles al **barranc del Llop**. Aleshores es va decidir incrementar el nombre de soldats espanyols al Rif per evitar la caiguda de Melilla, per a la qual cosa el govern va decidir enviar-hi tropes integrades per **reservistes**, molts d'ells casats.

4.2. La Setmana Tràgica de Barcelona

L'enviament de reservistes va ser el que va provocar un important **moviment de protesta popular** a Barcelona, conegut com la Setmana Tràgica, que va tenir el suport d'anarquistes, socialistes i republicans.

Els incidents van començar el 18 de juliol durant l'embarcament de les tropes al port de Barcelona. El sindicat anarquista Solidaritat Obrera va fer una crida a la vaga general per al 26 de juliol, que va tenir el suport de la UGT i de grups republicans. La revolta a Barcelona es va allargar durant una setmana i va donar lloc a un moviment que va adquirir un fort component antimilitarista i anticlerical. Als carrers es van aixecar barricades, es van produir enfrontaments amb les forces de l'ordre i es van incendiar establiments religiosos.

Les autoritats van respondre declarant l'**estat de guerra** i enviant reforços per reprimir les manifestacions. Hi va haver ferits i morts, la qual cosa va radicalitzar més el moviment insurreccional i va derivar cap a la actuació incontrolada de grups.

La situació va tornar a la normalitat a partir del 29 de juliol, en els enfrontaments hi va haver més de 100 morts, 300 ferits i molts edificis destruïts.

La repressió posterior va ser molt dura: centenars de persones detingudes, 1500 sotmesos a judici i 17 condemnats a mort, dels quals se'n van executar 5. L'afusellament del lliurepensador i fundador de l'Escola Moderna, **Ferrer i Guàrdia**, que no havia participat directament en els esdeveniments, i el procés del qual va generar grans protestes dins i fora d'Espanya.

4.3. Les conseqüències polítiques

La Setmana Tràgica va tenir conseqüències polítiques que van comportar una desestabilització dels partits del torn dinàstic i la caiguda del govern de Maura. La repressió va unir liberals i republicans en la crítica al govern. El rei va dissoldre les Corts i va entregar el poder al líder liberal **Canalejas** que fins al seu assassinat (1912) va dur a terme l'últim intent reformista des de dins del sistema.

Els dos partits dinàstics es van quedar sense líders, el que va provocar la seva fragmentació i la seva pèrdua de força política (**inestabilitat permanent**). Aquesta debilitat política i les conseqüències del 1909 van comportar una **reorganització de l'oposició**:

- El republicanisme es va enfortir amb la creació d'un nou partit de caràcter moderat, el **Partido Reformista** (1912), i amb la formació de la Conjunción Republicanosocialista (1910).
- El republicanisme llerrouxista va quedar desacreditat a causa del paper ambigu que va tenir durant la Setmana Tràgica. Això que molts obrers es passessin al **anarcosindicalisme** (CNT).
- El trencament definitiu de la coalició Solidaritat Catalana arran del suport de la Lliga Regionalista a la repressió governamental i l'augment de la influència del **catalanisme republicà**.

5. DE SOLIDARITAT CATALANA A LA MANCOMUNITAT

La Llei de jurisdiccions

La presència de diputats catalanistes al Congrés de Diputats va ser rebuda amb hostilitat pels partits dinàstics, pels governs de Madrid i per la premsa de la capital, que feia campanyes contra ells. A més, va tenir lloc els **incidents de Cu-Cut!** (revista de sàtira política) en què un grup de militars va assaltar la seu de la revista, i també del periòdic *La Veu de Catalunya*.

El govern no va sancionar aquesta actitud, va suspendre les dues publicacions i va elaborar un projecte de **Llei de jurisdiccions** (1906). La nova llei proposava posar sota jurisdicció militar totes les ofenses contra l'exèrcit contra la unitat de la pàtria i els seus símbols, fossin fetes de manera oral o escrita.

Formació i crisi de Solidaritat

El rebuig massiu a la Llei de jurisdiccions va aplegar una gran aliança de forces polítiques catalanes en defensa de les reivindicacions catalanistes. Aquest va ser l'origen de **Solidaritat Catalana** (1906) una **coalició electoral** que aplegava carlins, republicans federals i la Lliga. Tant sols *lerrouxistes* i partits dinàstics no van sumar.

A les eleccions del 1907, van presentar una candidatura conjunta i un programa comú (**Programa del Trívoli**) que defensava l'abolició de la Llei de jurisdiccions i la necessitat de dotar Catalunya d'òrgans d'autogovern. Van obtenir 41 escons de 44.

L'actuació parlamentaria i les **discrepàncies ideològiques** entre conservadors i republicans a més dels fets de la Setmana Tràgica van dispersar el moviment solidari, ja que la Lliga i els carlins van veure amb bons ulls la repressió mentre que els republicans van criticar la repressió governamental.

5.2. La Mancomunitat de Catalunya

La Mancomunitat va ser el primer **òrgan administratiu** català després del 1714 i la principal concessió **d'autogovern** aconseguida pel catalanisme.

Proposta i constitució

Al 1911, la Diputació de Barcelona (presidida per Enric Prat de la Riba) amb el suport de les altres diputacions catalanes va presentar la proposta al govern liberal de mancomunar les 4 diputacions. **Canalejas** va acceptar la proposta i va tirar endavant un projecte de mancomunitats però el seu assassinat el va aturar. L'any 1913, el nou govern conservador, encapçalat per **Dato**, va publicar un decret que autoritzava les diputacions provincials a mancomunar-se per a finalitats exclusivament administratives.

La Mancomunitat es va constituir el 6 d'abril del 1914 amb les mateixes funcions i pressupost que les antigues diputacions. Constava d'una presidència i d'una assemblea i consell permanent. La Lliga Regionalista hi va tenir una presència majoritària. Hi va haver tres residents: **Enric Prat de la Riba fins a la seva mort, Josep Puig i Cadafalch fins al 1923 i Alfons Sala** (nomenat per Primo de Rivera, fins al 1925).

L'obra de govern

L'actuació de la Mancomunitat va tenir dues direccions fonamentals:

- Crear una infraestructura de **serveis públics i administratius bàsics** per potenciar el desenvolupament econòmic.
- **Fomentar la llengua i la cultura catalanes** a partir d'un projecte cultural i educatiu.

Es va engendrar un **pla d'acció agrària** per modernitzar les formes de producció o augmentar la productivitat de l'agricultura i la ramaderia.

Es va crear l'Institut d'Estudis Catalans i va començar una tasca d'unificació ortogràfica i normalització lingüística, que va anar a càrrec de **Pompeu Fabra**. També es va impulsar un projecte de divulgació i protecció del patrimoni cultural.

Paral·lelament es va impulsar una renovació pedagògica que va introduir a Catalunya els mètodes de **Maria Montessori** (nens i nenes junts), i es va crear l'Escola Industrial (preparar tècnics per a la indústria i el comerç).

6. LA CRISI DEL 1917

Al principi del 1917 a Espanya hi havia una situació de descontentament social que es va agreujar per la **Primera Guerra Mundial**.

La crisi va esclatar el març del 1917, quan la CNT i la UGT van convocar una vaga per protestar per l'encariment dels productes de primera necessitat. En aquesta situació, el govern Dato va suspendre les garanties constitucionals, va clausurar les Corts i va imposar la censura de premsa. El conflicte es va agreugar l'estiu del 1917 i el govern va haver de fer front a una crisi generalitzada:

- Les organitzacions sindicals van convocar una **vaga general** (conflicte obrer)
- Els militars, que estaven en desacord amb el sistema d'ascensos dels oficials, que s'obtenien majoritàriament per mèrits de guerra i beneficiaven els militars africanistes (el govern donava avantatges als militars que estaven a l'Àfrica), es van organitzar en unes **junes de defensa** (conflicte militar).

- Els partits opositors es van reunir en una **Assamblea de Parlamentaris** catalans convocada per la Lliga Regionalista a Barcelona el 5 de juliol, i que es va estendre a tots els parlamentaris espanyols el dia 19. Els reunits exigien la formació d'un govern provisional, la elaboració d'una nova Constitució i la descentralització de l'Estat (conflicte polític).

La reacció del govern va ser molt **repressiva**: la vaga obrera va ser reprimida durament per l'exèrcit i es va empresonar i sotmetre a consell de guerra els membres del comitè de vaga. Les juntes de defensa militars es van dissoldre i el govern va prohibir la reunió de diputats i senadors del 19 de juliol.

Amb el perill d'una revolta generalitada, l'exèrcit va donar suport a la monarquia, i la burgesia també va retrocedir per la por de la revolució social. El fracàs del moviment va permetre que el sistema es mantingués durant cinc anys més.

El rei va voler donar més estabilitat al sistema i va formar un **govern de concentració**, integrat per conservadors, liberals, reformistes i catalanistes de la Lliga al 1917 (García Prieto).

7. LA DESCOMPOSICIÓ DEL SISTEMA PARLAMENTARI (1918-1923)

A partir del 1918 es va agreujar la crisi del sistema de la Restauració. Als problemes tradicionals (caràcter oligàrquic del govern frau electoral, divisió dels partits del torn) se n'hi van unir de nous: **crisi econòmica i social**, que va provocar la radicalització del moviment obrer i l'increment dels conflictes socials, i el desastrós desenvolupament de la **Guerra del Marroc**.

(fi de la 1ª Guerra Mundial, i com que esp no va participar, durant la guerra va incrementar l'economia perquè exportaven més. Va donar lloc a una inflació dels productes, però no van pujar els salaris dels obrers perquè els empresaris es beneficiessin més).

7.1. Crisi econòmica i agitació social

El final de la Primera Guerra Mundial va comportar una reducció de les exportacions i l'economia va entrar en crisi. Hi va haver un forta inflació i una demanda escassa, milers de persones van perdre la feina i els sindicats van reaccionar amb vagues i protestes. La crisi es va deixar sentir especialment a Catalunya, que era la crisi més industrialitzada i la que s'havia beneficiat més de l'augment econòmic durant la guerra. Van haver-hi **vagues** importants (1919) arran del conflicte a *La Canadenca* i el **pistolerisme** com a conseqüència.

També es van produir mobilitzacions al sud d'Espanya entre el 1918 i el 1921. S'exigia el repartiment de terres per als pagesos, seguint l'exemple de la Revolució russa, per la qual cosa aquest període també es coneix com **tirenni bolxevic**. Les revoltes, promogudes per grups anarquistes i socialistes incloïen:

- ocupació de terres
- presa de l'ajuntament
- reacció de comitès pagesos

El govern va reaccionar declarant l'estat de guerra, empresonant els líders pagesos i il·legalitzant les organitzacions obreres.

7.2. La descomposició política i el primer projecte d'Estatut

La fragmentació dels partits dinàstics impedia l'existència de majories parlamentàries estables. Les forces de l'oposició incrementaven la seva influència però estaven dividides i no eren capaces d'oferir una alternativa al règim de la Restauració.

La formació dels **governos de concentració**, entre dinàstics, reformistes i la Lliga no va tenir èxit. El més important pels governos de concentració va ser el **Govern Nacional**, presidit per Maura al 1918, que incloïa tots els caps parlamentaris dels partits monàrquics, entre ells el catalanista Cambó. Aquest intent només va durar set mesos a causa de les divergències entre els ministres.

Entre 1917 i 1923 hi va haver 14 governos diferents, però cap no va durar més de 8 mesos. Aquests **governos inestables** sovint no tenien prou majoria per aprovar els pressupostos i havien de recórrer a mesures d'excepció com suspendre les garanties constitucionals i dissoldre les Corts.

A Catalunya, la Lliga, els republicans nacionalistes i la Mancomunitat van començar a finals del 1918 una campanya en favor de l'autonomia i al principi del 1919 es va presentar a Madrid un **projecte d'Estatut** que proposava la constitució d'un govern propi, un parlament elegit per sufragi universal i donava àmplies competències a la nova administració catalana.

El projecte va ser mal rebut a Madrid: el govern s'hi va oposar, el rei no va donar suport i algunes diputacions castellaness i entitats econòmiques hi van fer campanya en contra ja que consideraven que podia trencar Espanya.

Malgrat el fort sentiment anticatalanista, amb l'augment de les tensions socials a Catalunya (vaga La Canadenca) la Lliga va decidir donar suport al govern de Madrid i va ajornar la reivindicació autonòmica.

7.3. El problema del Marroc: Annual

El domini del protectorat del Marroc tenia el suport d'un part de l'exèrcit (militars africanistes) i d'Alfons XIII. Algunes empreses espanyoles també van mostrar interès per construir ferrocarrils i explotar els recursos miners.

En canvi, l'opinió pública no entenia que Espanya intervengués en una zona tan pobre i s'arrisqués a començar una nova guerra.

Hi va haver un segon moment crític l'estiu del 1921, quan les tropes espanyoles van començar un avanç desde Melilla per tal d'ocupar el territori. L'acció que va estar mal dirigida i planificada pel general Silvestre, però que tenia el vistiplau del rei, va acabar en l'anomenada **derrota d'Annual** (1921).

Els atacs contra les tropes espanyoles, van provocar una retirada massiva i desordenada que va causar més de 13 mil morts en l'exèrcit espanyol, entre els quals hi havia el general.

El desastre d'Annual va provocar un impacte terrible en una opinió pública, que ja era contrària a la guerra. Hi va haver moltes protestes i els diputats republicans i socialistes van reclamar al Parlament l'abandonament del Marroc i la petició de responsabilitats pels fets. Una comissió d'investigació, presidida pel **general Picasso**, va posar de manifest grans irregularitats, corrupció i ineficàcia en l'exèrcit espanyol destinat a l'Àfrica.

8. LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA (1923-1930)

El sistema constitucional i parlamentari que va començar la Restauració monàrquica del 1874 es va acabar amb un cop d'Estat militar que va implantar una dictadura.

L'argument per justificar el cop era que el règim constitucional estava desprestigiat i que hi havia perill de revolució social. En realitat, es volia frenar la reforma constitucional i impedir que a les Corts es debatés l'expedient Picasso.

8.1 La fallida del règim constitucional

L'abril del 1923, un govern liberal presidit per **García Prieto** va intentar fer diverses reformes en la Constitució.

En aquest context, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va impulsar un **cop d'Estat militar** el 13 de setembre del 1923 i va demanar al monarca que posés el poder en mans dels militars. El rei es va negar a destituir els militars insurreccionats i el govern va dimitir.

En un manifest adreçat a la nació, el general colpista va justificar la seva actuació i culpava de desgovern els polítics i partits tradicionals. També declarava la seva intenció de:

- regenerar la política nacional
- eliminar el caciquisme i la corrupció
- recuperar l'ordre públic
- posar fi a la conflictivitat obrera
- garantir la unitat nacional davant l'augment del catalanisme

L'alta burgesia, una part de les classes mitjanes, el rei i el seu entorn polític i bona part de l'exèrcit van acceptar la **dictadura com una solució a la crisi**.

La majoria de la població va reaccionar amb indiferència o va ser favorable.

S'esperava que el nou règim fos temporal i posés fi a el sistema de la Restauració. Per això, inicialment la dictadura no va tenir massa oposició política i social, tret d'un intent de vaga general convocat per la CNT.

8.2. El Directori militar (1923-1925)

Alfons XIII va nomenar Primo de Rivera president d'un nou govern, conegut com a Directori, integrat només per militars. Les primeres mesures van ser:

- Declarar l'estat de guerra a tot el país (fins 1925)
- La suspensió de la Constitució
- La dissolució del Parlament
- La legalització dels partits polítics i les organitzacions obreres.
- Prohibició de l'ús de símbols catalanistes (bandera i himne) i va restringir l'ús de la llengua catalana a l'àmbit privat.

En un intent de acabar amb el caciquisme, el Directori militar va dissoldre els ajuntaments i els va substituir per **junes de vocals** designats entre els principals contribuents de la població.

Per aturar la conflictivitat obrera, el Directori va establir una **política d'ordre públic molt repressiva**, adreçada sobretot a la CNT. Es van prohibir les manifestacions i vagues, es van perseguir i empresonar els dirigents obrers principals. La repressió va reduir molt ràpid els conflictes laborals i va acabar amb la violència social i el pistolisme.

Primo de Rivera era conscient de la importància de mantenir el suport de l'exèrcit i va intentar resoldre la qüestió del Marricó i va intervenir militarment al Rif. Els atacs rifenys, dirigits per **Abd el-Krim** contra el protectorat francès van facilitar la col·laboració militar d'Espanya i França, que es va concretar en el desembarcament espanyol a la badia

d'**Alhucemas**. Aquestes accions militars van significar la desrrota d'Abd el-Krim i el **final de la guerra Marroc**.

El Directori van fer reformes en la **legislació social**. Així, es va regular el treball de la dona, es va promoure la construcció d'habitatges destinats a famílies obreres i es va impulsar una política d'obres públiques per reduir l'atur.

8.3. El Directori civil (1925-1930)

Després d'haver-se resol el problema de l'ordre públic i la qüestió marroquina, al final del 1925 es va establir un Directori civil, presidit per Primo de Rivera. Formaven part civils com José Calvo Sotelo (ministre d'Hisenda) i Eduard Aunós, ministre de Treball. (enlloc de militars, gent civil).

Primo de Rivera pretenia consolidar-se en el poder i buscar els suports dels conservadors, de la banca i indústria. Per aconseguir-ho, el general confiava a aprofitar el bon funcionament econòmic internacional de la dècada del 1920 per reactivar l'economia basant-la en el nacionalisme econòmic i el dirigisme estatal.

El nou Directori va reorganitzar les institucions de l'Estat seguint el model Italià de Mussolini. Primer es va crear una nova formació política la **Unión Patriótica**, sense una ideologia clarament definida. S'hi van afiliar funcionaris del règim, integrans d'organitzacions catòliques, militars i propietaris rurals. Volia ser l'instrument polític del nou règim, al qual havia de proporcionar una base social que li donés suport i aplicés les seves directrius i decisions (*que substituís liberals i conservadors per no fer eleccions ni canviar partits*).

Es va fundar el **Consell de Treball** per frenar la conflictivitat laboral i controlar el moviment obrer. Incloua obrers i empresaris. Reglamentava els salaris i les condicions de treball, i la negociació entre patrons o empresaris i treballadors, sempre sota el control de l'Estat.

La UGT va col·laborar al principi en el nou sindicalisme, però es va retirar.

La CNT no hi va voler participar i molts anarcosindicalistes van ser perseguits i detinguts o es van haver d'exiliar.

Amb la finalitat d'institucionalitzar el nou règim i dissenyar-ne la forma de govern, el 1927 es va convocar una **Assamblea Nacional Consultiva**, un organisme format per representants de les corporacions escollits per sufragi indirecte, per funcionaris i per representants socials triats des del poder. Funció: consultiva. Aquesta assamblea no va aconseguir elaborar un projecte de llei fonamental corporativa que pretenia substituir l'antiga constitució democràtica.

8.4. L'actuació anticatalanista de la dictadura

Primo de Rivera mentre exercia de capità general de Barcelona no manifestava hostilitat al catalanisme, i fins i tot havia declarat el seu respecte per la llengua i la cultura catalanes. Quan una part de la burgesia catalana i els dirigents de la Lliga Regionalista van donar suport inicialment al cop d'Estat per acabar amb la conflictivitat obrera i garantir l'ordre social, no imaginaven que el nou règim adoptaria mesures anticatalanistes.

Per presidir la Mancomunitat es va nomenar l'anticatalanista Alfons Sala, fins que l'any 1925 es va dissoldre definitivament. També es van clausurar moltes institucions catalanistes, es van prohibir les manifestacions en llengua catalana i l'ús públic de la bandera catalana, i la celebració de l'Onze de Setembre i dels Jocs Florals.

També es va **censurar** la premsa i la publicació de llibres i es va **depurar** el magisteri i les institucions educatives i culturals vinculades a la Mancomunitat. La dictadura va tenir enfrontaments amb sectors eclesiàstics, ja que no acceptaven la castellanització de tots els seus actes i escrits. La persecució va arribar fins al FCB després d'una xiulada del públic quan sonava l'himne espanyol. Es va clausurar el camp 6 mesos.

8.5. L'oposició a la dictadura

Al principi no va tenir una oposició important, amb el temps van anar apareixent grups opositors que van impulsar actuacions per acabar amb la dictadura:

- **Republicans**

Van fer una campanya de desprestigi del règim nacional i internacional. S'hi van comprometre Lerroux, Azaña, Niceto...*(aparició de la ràdio)*

- **Sectors de l'exèrcit**

Van organitzar conspiracions, com la *sanjuanada* del 1926, un intent fallit de cop d'Estat.

- **Intel·lectuals i estudiants universitaris**

Van criticar la dictadura i van denunciar la censura de premsa i la falta de llibertat d'expressió. Com a conseqüència alguns van ser perseguits com Miguel de Unamuno.

- **Sectors catalanistes**

Es van unir a l'oposició com a resultat de la política del Directori, que havia eliminat la Mancomunitat i havia prohibit l'ús públic del català. Això va incrementar la influència de grups nacionalistes radicals, com **Estat Català**, un partit liderat per Francesc Macià des de l'exili. Va intentar fer una invasió armada de Catalunya des

de **Prats de Molló**, però va fracassar i Macià va ser detingut. El seu judici va donar molta popularitat al dirigent català.

- **L'oposició obrera**

Centrada en la CNT i Partit Comunista. Tenien l'objectiu d'augmentar la influència anarquista al si de l CNT, el 1927 es va constituir la **Federación Anarquista Ibèrica** (FAI)

- 1929, **PSOE** va entrar en contacte amb els grups republicans que volien posar fi a la dictadura i substituir la monarquia per un règim republicà.

9. Per què va caure la monarquia el 1931?

La crisi econòmica mundial del 1929 va arribar a Espanya. En aquesta situació, la dictadura va anar perdent gradualment els suports que havia tingut inicialment. La situació política, econòmica i social tornava a ser greu.

Al 1930, Primo de Rivera va presentar la dimissió al rei i la va acceptar. Al cap de dos mesos el dictador va morir. Alfons XIII va mirar de tornar al règim constitucional i va nomenar cap de govern el **general Berenguer**.

L'oposició republicana es va mobilitzar i al 1930 va signar el **Pacte de Sant Sebastià**, un acord per acabar amb la monarquia. S'hi van afegir els socialistes, republicans i nacionalistes catalans. Els signants adquirien el compromís que el nou règim reconeixeria l'autonomia de Catalunya, País Basc i Galícia.

A més, es va crear un Comitè Revolucionari presidit per Niceto Alcalá Zamora, es va preparar una vaga que mai es va fer i un pronunciament militar a Jaca (va fracassar) per forçar la proclamació de la República.

Al 1931, l'**almirall Aznar** va formar un nou govern. Com a part de l'estratègia per tornar al sistema parlamentari i constitucional, es van convocar **eleccions municipals**. Es van convertir en un plebiscit sobre la monarquia i les van guanyar les candidatures republicanes.

Al 1931 es va proclamar la **Segona República Espanyola** i el Comitè Revolucionari presidit per Niceto es va convertir en govern provisional. Aquell dia, el rei va abandonar Espanya cap a l'exili.